

УДК 271 – 055.1:06.12:321.64 (477. 83/86) «1940

ЛІКВІДАЦІЯ ГОШІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-х рр.

ОЛЬГА МАСЛІЙ

*Івано-Франківський Богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
Інститут історії Церкви,
вул. Гарбарська, 22, Івано-Франківськ, Україна, 76019*

У статті досліджено ліквідацію Гошівського монастиря Преображення Господнього греко-католицької Церкви у другій половині 1940-х рр. Основну увагу приділено висвітленню ставлення радянської влади до чернечої спільноти на Ясній Горі після насильницького «возз'єднання» ГКЦ з Російською православною церквою. Описано причини та процес закриття державними органами влади Гошівського монастиря. Проаналізовано кримінальну справу арештованих ченців і визначено наслідки покарання за належність до ГКЦ.

Ключові слова: *василіани, Гошівський монастир, ліквідація, репресії, греко-католицька Церква, ченці.*

2017 р. знаменний для Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ), адже минає 400 років відтоді, коли Йосиф-Веньямин Рутський зібрав перший Собор чернецтва унійної Церкви, що започаткував реформу монастирів київської традиції, об'єднавши їх у «Віленську конгрегацію Пресвятої Тройці». Впродовж декількох сторіч Василіанський чин був єдиною чернечою спільнотою греко-католицької Церкви (далі – ГКЦ), яка відігравала важливу роль не тільки в культурному й суспільному житті українського, але й білоруського, литовського, польського та інших народів. До ЧСВВ належала ціла мережа храмів, шкіл, друкарень тощо. Одним із таких монастирів, що впродовж багатьох сторіч пов'язаний із василіанською спільнотою, є Гошівський монастир Преображення Господнього, перша згадка про який датована 1509 р.¹

Монастир на Ясній Горі в Гошеві відігравав важливу роль у релігійному житті Західної України через активну душпастирську діяльність ченців василіан, а також тому, що тут зберігалася чудотворна ікона Богородиці, яку щороку відвідували тисячі паломників. Однак з початком Другої світової війни ситуація кардинально змінилася: монастир унаслідок воєнних дій 1944 р. зазнав руйнування, а з другим приходом радянської влади – ліквідації.

Мета наукового дослідження – з'ясувати причини закриття Гошівського монастиря, проаналізувати етапи ліквідації чернечої обителі та розкрити міру відповідальності арештованих монахів, яку вони понесли за належність до ГКЦ.

В сучасній історичній науці окремі розвідки про ліквідацію Гошівського монастиря у контексті історії Церкви здійснили О. Турій, Я. Глистюк², Б. Боцюрків³ та деякі ін. Окремі

¹ Ігор Андрухів, «Цариця Карпатського краю», (Івано-Франківськ, 2002), 50.

² Ярослав Глистюк і Олег Турій, «Греко-католицьке чернецтво в релігійному житті України, 1939–2001 роки», (Ковчег: науковий збірник із церковної історії Інституту історії Церкви Львівської Богословської Академії, №3, 2001): 360–376.

³ Богдан Боцюрків, Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1989) (Львів: Вид. Українського католицького університету, 2005), 268.

аспекти актуалізованої проблеми висвітлювалися в узагальнювальних працях дослідників історії монастиря Преображення Господнього на Ясній Горі о. М Дирди ЧСВВ⁴, івано-франківського історика Церкви І. Андрухів⁵, краєзнавця М. Бориса⁶ та ін.

Джерельною базою для проведення наукової розвідки послужили спогади ченців Гошівського монастиря ієромонахів Макарія Греня та Ігнатія Янтуха⁷, які були записані після легалізації ГКЦ. Значну частину інформації отримано з документів радянських органів влади. Так, процес ліквідації монастиря в Гошеві розкривають матеріали Державного архіву Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). Фонд Р. 388 «Уповноважений Ради в справах релігійних культів при РМ СРСР по Івано-Франківській області, 1944 – 1989 рр.» та ф. Р. 389 «Уповноважений Ради у справах Російської православної церкви РМ СРСР по Станіславській області» розкривають всі етапи закриття чернечої обителі на Ясній Горі⁸, яке здійснила радянська влада. Про перебіг ув'язнення, слідства і вироків для монахів василіан із Гошівського монастиря дізнаємося з матеріалів кримінальної справи № 14824 П «По звинуваченню Повха І. І., Розкіпа П. С., Городиського І. І., Шабана М. М., Янтуха Й. М. і Качмара А. Г.»⁹, що зберігається в Галузевому архіві Служби безпеки України (далі – СБУ) м. Івано-Франківська. У дослідженні також використано опубліковані матеріали радянських спецслужб «Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу»¹⁰.

Гошівський монастир Преображення Господнього радянська влада у другій половині 1940-х рр. ліквідувала поступово. Першим етапом у процесі заборони діяльності василіан на території Станіславської обл. був збір інформації про монастирі та кількість ченців на 1945 р. Так, станом на 1 січня 1945 р. уповноважений у справах релігії зафіксував на території Станіславської обл. три монастирі отців василіан: у м. Станіславі на вул. Радянській, 181 (сучасна вул. Незалежності), кількість монахів – п'ять; у с. Погоні Тисменицького району – три монахи; у с. Гошеві (Ясна Гора) Болехівського району – 11 монахів¹¹. Масово

⁴ о. Марко Дирда, ЧСВВ, «Ясна гора в Гошеві,» (Нью-Йорк, 1972), 141.

⁵ Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», (Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2005), 364.

Ігор Андрухів, «Цариця Карпатського краю», (Івано-Франківськ, 2002), 157.

⁶ Михайло Борис, «Сяйво Ясної Гори», (Івано-Франківськ, 1993), 76.

⁷ о. Ігнатій Янтух, (1918 р. н.), записав «Бюро Постуляції і місії УГКЦ», Рим, 23 січня 1993 р.

⁸ Директиви та інструктивні листи Ради у справах російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР і контроль за діяльністю православної церкви. Відомості про служителів релігійних культів, 17 січня – 2 жовтня 1946, Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф. Р. – 388, оп. 1, спр. 4.

Директиви Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по питаннях діяльності релігійних культів, 14 лютого 1947 – 6 грудня 1947 р., ДАІФО, ф. Р. – 388, оп. 2, спр. 5.

Матеріали і переписка про діяльність релігійних культів області, 1 січня 1950 – 27 липня 1950 р., ДАІФО, ф. Р.-388, оп.1, спр. 10.

Матеріали про використання приміщення колишнього чоловічого монастиря в с. Гошів, Болехівського району, 3 вересня 1949 – 26 жовтня 1950 р., ДАІФО, ф. Р. – 389, оп. 2, спр. 73.

⁹ Справа по звинуваченню Повха І. І., Розкіпа П. С., Городиського І. І., Шабана М. М., Янтуха Й. М. і Качмара А. Г. УМГБ м. Станіслав, 1950 р., Галузевий державний архів Служби безпеки України в м. Івано-Франківськ (далі ? ГДАСБУ), ф. 5, оп. 1, спр. 14824 П.

¹⁰ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, (Київ : Дніпро, 2001), 492.

¹¹ Богдан Боцюрків, Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1989) (Львів : Вид. Українського католицького університету, 2005), 268.

ліквідувати монастирі в середині 1940-х рр. радянська влада не поспішала. Причиною зволікань, як вважає Б. Боцюрків, були побоювання спалаху масових протестів, особливо у віддалених районах, де продовжували діяти загони ОУН – УПА¹².

Другим кроком щодо ліквідації чернецтва стало «укрупнення» василіанських монастирів на території Станіславської області. Центром «укрупнення» був монастир на Ясній Горі. Наприкінці березня 1946 р. облвиконком затвердив «План-проект переселення і злиття монастирів і монахів ГКЦ у Станіславській області», що мав проходити в два етапи. На першому було поставлено за мету всіх монахів василіан переселити до Гошівського монастиря. На другому етапі передбачалося відправити всіх отців та братів на проживання до родичів або поселити в будинках для перестарілих.

За рішенням органів влади до монастиря в Гошеві декілька місяців раніше, а саме в грудні 1945 р., вже було переселено п'ять монахів ЧСВВ із Станіслава. Приміщення їхнього монастиря на вул. Радянській було відібрано на третє міське відділення міліції. 27 березня 1947 р. до Гошівського монастиря було приєднано василіанський монастир із с. Погоні Тисменицького району¹³. «Укрупнення» монастирів, перенесення чернечих домів з центру до периферії, віддалених сіл, забезпечувало кращий контроль органів держбезпеки за діяльністю ченців.

Переселення монахів василіан із с. Погоні до с. Гошева було реалізовано не відразу. Так, заступник голови виконкому обласної ради трудящих Глушенко (ім'я невідоме) у листі від 2 березня 1947 р. писав голові виконкому Тисменицької районної ради депутатів трудящих Помикову (ім'я невідоме): «Ви не виконали до цього часу розпорядження облвиконкому від 24 березня 1946 р. про переселення монахів «Василіан» із монастиря в с. Погоня вашого району в с. Гошів Болахівського району»¹⁴.

Впродовж 1947 р. уповноважений Ради у справах релігійних культів по Станіславській області, незважаючи на «План-проект переселення монахів», робить перші спроби ліквідувати Гошівський монастир. Причина – спротив ченців василіан прийняти постанови Львівського псевдособору 1946 р., небажання переходити до православ'я, а також активна душпастирська діяльність серед вірних у селах, де не було греко-католицьких священників. Про це дізнаємося з доповідних записок уповноваженого Ради по Станіславській області, що були адресовані уповноваженому Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР по УРСР п. Вільховому. Так, у «Спецдокладній записці» «Про стан, кількість і поведінку неvoz'єднаних з православною церквою священників греко-католицької віри у Станіславській області» від 3 березня 1947 р. уповноважений при облвиконкомі Костюков (ім'я невідоме) повідомляв: «Священники-монахи «Василіани» з відома настоятеля Греня і його заступника Повха правлять у церквах Службу Божу там, де немає священників. Так, Янтух (о. Ігнатій Янтух. – прим. авт.) мені заявив: «Я проводив Богослуження як священник-монах 'Василіанин' Греко-Католицької Церкви за згодою настоятеля Греня в с. Слобідка Болахівська протягом 2–3 місяців і в с. Гериня. Тепер, коли нас особисто попереджено, ми священники-монахи проводити службу в церквах не будемо... Я переходити на православ'я не бажаю, моя совість не дозволяє. Буду помирати греко-католиком»¹⁵. Отці

---

¹² Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, *«Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз»*, 364.

¹³ Директиви та інструктивні листи Ради у справах російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР і контроль за діяльністю православної церкви. Відомості про служителів релігійних культів, 17 січня – 2 жовтня 1946, ДАІФО, ф. Р. – 388, оп. 1, спр. 4, арк. 135.

¹⁴ Директиви Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по питаннях діяльності релігійних культів, 14 лютого 1947 – 6 грудня 1947 р., ДАІФО, ф. Р. – 388, оп. 2, спр. 5, арк. 25.

¹⁵ Ibid, 51, 52.

василіани прийняли зауваги уповноваженого і погодилися на те, щоб не відправляти Божественну Літургію у навколишніх селах, однак не переставали здійснювати богослужіння у монастирському храмі на Ясній Горі.

24 листопада 1947 р. уповноважений у справах релігійних культів П. Вільховий у листі до уповноваженого по Станіславській області Г. Прокопенка знову порушив справу Гошівського монастиря та його ліквідації. Він зокрема зазначав: «Греко-католицький монастир ордену «Василіан» у с. Гошів, Болахівського району, на нашу думку, є гніздом мандрівних уніатів і інших сумнівної репутації осіб. Ті, що залишилися, в наявності 8 ченців мабуть влаштувалися цілком комфортно, розмістившись у 3-х будинках з 40 житловими кімнатами»¹⁶. Чернеча обитель на Ясній Горі продовжувала залишатися «твердинею» католицизму, попри те, що майже всюди було насажене православ'я. За даними уповноваженого П. Сердюченка, на 30 березня 1947 р. на території Станіславської області із 322 священиків тільки 60 не підписали православ'я: 49 звичайних священиків та 11 ієромонахів¹⁷.

З архівних джерел довідуємося, що для радянської влади існування греко-католицьких монастирів наприкінці 1940-х рр. після ліквідації ГКЦ було неприйнятним і таким, що потребувало негайного вирішення. Адже «на території Української РСР Греко-Католицька Церква з усіма її адміністративно-церковними органами повністю припинила своє існування, за винятком декількох греко-католицьких монастирів... Об'єднавшись у вказаних монастирях, ченці являються носіями реакційних і націоналістичних настроїв»¹⁸, – доповідав П. Вільховий секретареві ЦК КПУ М. Хрущову 29 вересня 1949 р. Подібного змісту лист П. Вільховий адресував уповноваженому Станіславської області Г. Прокопенку, в якому пригадував, що греко-католицька Церква вже давно «об'єднана», а на території області й досі діють греко-католицькі монастирі¹⁹.

З архівних матеріалів можемо також зробити висновок, що ліквідувати Гошівський монастир уповноважений Г. Прокопенко не поспішав. У своїх листах-поясненнях, скерованих до вищого керівництва, він часто оправдовувався, що не все залежить від нього²⁰, що, маючи інші обов'язки, він змушений часто виїздити у тривалі відрядження поза межі області²¹.

Уповноважений Г. Прокопенко намагався обмежити активну релігійну діяльність ченців василіан у Гошеві: в усній формі він заборонив монахам відправляти співані Божественні Літургії в монастирському храмі²². На що заступник настоятель монастиря о. Мар'ян Повх дав письмову відповідь, в якій апелював до Конституції СРСР: «Відправа співаної Служби Божої в неділі і свята в ніч не протриває законним установам Радянського Союзу і не загрожує заколотом порядку і спокою публичного в Державі УРСР. Провід державний Союзу... того рода справ запевнив горожанам всіх визнань в Конституції ССРСР параграфом 123 свободу совісти і свободу про відправлення релігійних культів і не

¹⁶ Директиви Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів ССРСР по питаннях діяльності релігійних культів, 14 лютого 1947 – 6 грудня 1947 р., ДАІФО, ф. Р. – 388, оп. 2, спр. 5, арк. 145.

¹⁷Ibid, 44.

¹⁸ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, 219.

¹⁹ Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Супільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», 178.

²⁰ Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Супільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», 179.

²¹ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, 252.

²² Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Супільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», 179.

зняв цієї статті до цих пір»²³. Також у цьому листі о. Мар'ян Повх пише про Гошівський монастир як єдиний діючий із 22 монастирів на території Галичини: «Зі всіх 22-ох монастирів лишився тільки цей один під опікою Пречистої, заступаючої нас о цім горю, де горстка спокійних монахів доживає кінцевих днів життя»²⁴.

Отець Мар'ян Повх використовував всі можливі засоби, щоб врятувати свою монашу обитель. Неодноразово він писав листи від районних до обласних органів влади з проханням допомогти. Так, у травні 1947 р. було написано лист до уповноваженого в Станіславській області, в якому о. Повх протестував проти наказу виселити із монастиря декількох ченців, вважав такі дії влади незаконними²⁵. Подібного змісту лист було адресовано уповноваженому 1 серпня 1947 р.²⁶ Не отримавши відповіді, 30 серпня цього ж року о. Повх надіслав повторний лист-протест проти виселення частини ченців, адресувавши його секретареві обкому партії М. Слоню та голові облвиконкому Щербакові (ім'я невідоме)²⁷. Наступний лист до уповноваженого у Станіславській області о. Повх написав 4 лютого 1948 р., в якому зазначав: «Всі монахи легально і правильно перебувають в монастирі, а документи їх державні є в порядку і не мають вони жодної державної провини на собі, яка би їх того права позбавляла»²⁸. Останні листи перед ліквідацією Гошівського монастиря о. М. Повх написав 19 березня 1950 р. Адресатами були голова РМ УРСР Д. Коротченко, секретар обкому партії М. Слонь та голова облвиконкому (ім'я невідоме) Кобзін. «Звертаємося до Вас з уклінною проською, щоб Ви спричинили, аби нас залишити в нашій монастирі на Ясній Горі в Гошеві, в яким ми присягали Господу Богу бути аж до смерті. Дотепер ми завсіди тішилися свободою совісті і свободою відправи релігійних культів, свободою, запевненою нам в Великій Сталінській Конституції», – писав о. Мар'ян²⁹.

Потрібно було ще декілька місяців, щоб монахи остаточно зрозуміли, що всі їхні спроби зберегти монастир були даремними: в атеїстичній державі з комуністичною партійно-тоталітарною ідеологією чернецтво було абсолютно не потрібне. Партійно-державний апарат зневажав право на свободу совісті й віросповідання, що було передбачено основним законом СРСР – Конституцією 1936 р. в статті 124: «З метою забезпечення за громадянами свободи совісті церква в СРСР відокремлена від держави і школа від церкви. Свобода відправлення релігійних культів і свобода антирелігійної пропаганди визнаються за всіма громадянами»³⁰.

З осені 1949 р. розпочався незворотний процес ліквідації Гошівського монастиря. 3 листопада цього ж року на засіданні облвиконкому було винесено розпорядження № 1101 «Про припинення діяльності чоловічого монастиря Греко-Католицької Церкви ордену «Василіан», що знаходиться в с. Гошів Болахівського району Станіславської обл. і використання монастирських приміщень». Основними аргументами щодо закриття чернечої обителі на Ясній Горі була потреба радянської влади «в приміщенні для розміщення військових частин», а також припинення «ворожої діяльності, що її проводили монахи чоловічого монастиря впродовж 1947 – 1949 рр.»³¹. За вказаним розпорядженням

---

²³ Ibid, 180.

²⁴ Матеріали про використання приміщення колишнього чоловічого монастиря в с. Гошів, Болахівського району, 3 вересня 1949 – 26 жовтня 1950 р., ДАІФО, ф. Р. – 389, оп. 2, спр. 73, арк. 29.

²⁵ Ibid, 29.

²⁶ Ibid, 32.

²⁷ Ibid, 34 – 35.

²⁸ Ibid, 70.

²⁹ Конституція (Основний закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Затверджено постановою Надзвичайного VIII з'їзду Рад Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 5 грудня 1936 р., (Москва, 1936), 33.

також передбачалося переселити монахів в Унівський монастир, який розміщений на території Львівської області³².

У чернечій обителі с. Гошева впродовж 1946 – 1950 рр. проживала різна кількість ченців. Так, на початок 1946 р. в монастирі проживало 19 осіб³³, у жовтні 1949 – 14 осіб³⁴, на березень 1950 р. – 15 осіб³⁵. Вік священників та братів в основному становив від 60-ти до 82-х років. Тобто це були особи старші, які потребували опіки. Однак переселення монахів василіан до Унева так і не відбулося, тому що 7 грудня 1949 р. було винесено рішення про закриття всіх монастирів на території Львівської області, включаючи Унівський монастир Студійського уставу³⁶.

Сигналом до початку ліквідації Гошівського монастиря був арешт ігумена о. Макарія (Михайла) Греня 11 січня 1950 р. Про свій арешт о. Грень згадував: «Це було 9 січня 1950 р. День видався похмурим і холодним. У монастирі було неспокойно, всі очікували якоїсь біди. Непрошені гості не забарилися. Монастирську тишу порушив настирливий стук у двері. Нахлинула облава. У келії вдерлися військові, робили обшук... Забрали мене і повезли до Болехова... А потім відправили в Станіславську тюрму»³⁷. Очевидець цих подій о. Ігнатій Янтух так свідчив про арешт о. Макарія: «Напали на монастир урядово. Почали перевіряти всіх, день, другий, третій, всі 3 дні робили ревізії всюди, все оглядали, але нікого не ув'язнили, тільки отця ігумена Греня»³⁸.

20 лютого 1950 р. Станіславський облвиконком виніс додаткове рішення № 232 про закриття Гошівського монастиря³⁹. Підставою була вказівка уповноваженого № 32(с) у справах релігійних культур по УССР П. Вільхового, який 10 лютого цього ж року наказував ліквідувати Гошівський монастир⁴⁰. У рішенні від 20 лютого 1950 р. вже йшлося «про вільне поселення монахів» на території Станіславської області, а головам районних рад наказувалося «надати необхідну допомогу в працевлаштуванні ченців», перестарілих і хворих монахів «оприділити в будинки перестарілих»⁴¹. У згаданому документі не йшлося про арешти ченців, а тільки про те, щоб вони залишили монастир на Ясній Горі. Однак ліквідація Гошівського монастиря супроводжувалася арештами священників, конфіскацією майна та виселенням за межі області.

З матеріалів кримінальної справи «По звинуваченню Повха І. І., Розкіпа П. С., Городиського І. І., Шабана М. М., Янтуха Й. М. і Качмара А. Г. № 14824» дізнаємося, що таємні постанови про арешт священників Гошівського монастиря підписав 17 січня 1950 р. заступник начальника Управління міністерства державної безпеки у Станіславській області полковник Костенко (ім'я невідоме). У цьому документі йшлося про арешт о. Петра

³⁰ Ibid, 33.

³¹ Ігор Андрухів, «Цариця Карпатського краю», 94.

³² Ibid, 94.

³³ Матеріали про використання приміщення колишнього чоловічого монастиря в с. Гошів, Болехівського району, 3 вересня 1949 – 26 жовтня 1950 р., арк. 30.

³⁴ Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», 180.

³⁵ Матеріали про використання приміщення колишнього чоловічого монастиря в с. Гошів, Болехівського району, 3 вересня 1949 – 26 жовтня 1950 р., арк. 70.

³⁶ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, 252.

³⁷ о. Макарій Грень, ЧСВВ, «Хваліте Господа, бо добрий, бо милість його вічна (3 нагоди 90-ліття життя)» (*Місіонер*, № 4 (квітень 1998 р.)), 23.

³⁸ о. Ігнатій Янтух, (1918 р. н.), записав «Бюро Постуляції і місії УГКЦ», Рим, 23 січня 1993 р.

³⁹ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, 252.

⁴⁰ Матеріали і переписка про діяльність релігійних культур області, 1 січня 1950 – 27 липня 1950 р., арк. 33.

⁴¹ Ibid, арк. 34 – 35.

Розкіпа, о. Богдана Городинського, о. Мар'яна Шабана, о. Ігнатія Янтуха, брата Андрія Качмара, а 21 січня 1950 р. була підписана постанова про арешт о. Мар'яна Повха (який на час арешту мав 82 р.)⁴².

Арешт ченців відбувся не відразу, але контроль радянських органів влади в останні дні перед ліквідацією монастиря посилювався. Отець Ігнатій Янтух згадував: «Нами особисто опікувався енкаведист Кожухар і другий Свистун. Дуже часто були перевірки документів... Весь час якесь контролю, то виклики до району, то до області, то забороняли відправляти Служби Божі, а ми все-таки відправляли»⁴³.

Постанови про арешт ченців, а також про закриття чернечої обителі радянська влада реалізувала 27 березня 1950 р. Гошівських ченців у таємний спосіб повідомили про наближення арешту. «Десь коло 20 березня, секретно, одному монахові сказав голова району Кочан, який був до нас прихильний, що вже є ордер на арешт всіх осіб, що живуть у Гошівському монастирі. Хто хотів, міг втікати, він так радив... Ми з дня на день чекали. Точно дати не знали, але знали, що за кілька днів прийдуть. 27 березня вночі о двадцятій годині оточили монастир і почалися страшні дні для нас. 5 днів тривала ревізія»⁴⁴, – свідчив о. І. Янтух. Варто зауважити, що арешт гошівських ченців відбувся в ніч з Лазаревої суботи на Квітну неділю, перед Страсним тижнем і великим християнським святом Воскресіння, і, як повідомляв уповноважений Кісляков (ім'я невідоме), «Пасха, яка настала через кілька днів, пройшла спокійно, без будь-яких ексцесів і випадків на ґрунті релігійного фанатизму»⁴⁵. А всіх інших ченців Гошівської обителі відправили в будинки для перестарілих або до близьких родичів⁴⁶.

Під час арешту ченців було складено «Акт опису майна № 2 по церкві». Всього в акті зафіксовано 95 одиниць назв різних речей. Окрім того, було описано все монастирське майно, що зберігалось в господарстві та по чернечих келіях. Згадується 375 назв, проти кожної з яких поставлено відповідну суму. Дослідник церковної історії Прикарпаття науковець І. Андрухів вважає, що оцінка церковних та монастирських речей була занижена і становила не більше як 40 % вартості кожної речі⁴⁷. За рішенням облвиконкому № 369 від 28 березня 1950 р. монастирське приміщення було передано обласному відділу освіти для організації в ньому Дитячого будинку⁴⁸.

Декілька місяців пізніше, а саме 1 червня 1950 р., було конфісковано інші речі монастиря разом із чудотворною іконою Гошівської Богородиці, які було передано на баланс Управління міністерства державної безпеки (далі – УМДБ) в Станіславській області. При конфіскації майна 1 червня 1950 р. було складено акт знайдених речей, який включав чудотворну ікону, однак при передачі речей на баланс УМДБ запис ікони відсутній⁴⁹. Гошівську чудотворну ікону представники радянської влади перевезли в інше місце для зберігання, і вона вважалася втраченою.

Після ретельної ревізії храму та монастиря ченців на вантажній машині під конвоєм було доставлено до тюрми в м. Станіславі. Слідчий процес тривав декілька місяців. З

⁴² Справа по звинуваченню Повха І. І., Розкіпа П. С., Городиського І. І., Шабана М. М., Янтуха Й. М. і Качмара А. Г. УМГБ м. Станіслав, 1950 р., арк. 336

⁴³ о. Ігнатій Янтух, (1918 р. н.), записав «Бюро Постуляції і місії УГКЦ», Рим, 23 січня 1993 р.

⁴⁴ Ibid, 5.

⁴⁵ Ігор Андрухів, «Цариця Карпатського краю», 101.

⁴⁶ Ігор Андрухів і о. Петро Кам'янський, «Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кінці 30-х – 50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз», 182.

⁴⁷ Матеріали про використання приміщення колишнього чоловічого монастиря в с. Гошів, Болахівського району, 3 вересня 1949 – 26 жовтня 1950 р., арк. 92

⁴⁸ Справа по звинуваченню Повха І. І., Розкіпа П. С., Городиського І. І., Шабана М. М., Янтуха Й. М. і Качмара А. Г. УМГБ м. Станіслав, арк. 53, 111, 169, 222, 277, 330.

⁴⁹ Ігор Андрухів, «Цариця Карпатського краю», 113.

матеріалів кримінальної справи дізнаємося, що ченцям інкримінували те, що вони проводили «активну антирадянську агітацію серед населення, зберігали літературу і рукописи антирадянського змісту, знали про відвідування монастиря бандитами ОУН, з якими особисто зустрічалися на території монастиря»⁵⁰.

Детальніше антирадянську діяльність Гошівських ченців подано в «Інформаційній записці секретаря Станіславського обкому КП(б)У М. Слоня секретареві ЦК КП(б)У Л. Мельникову щодо ліквідації Гошівського греко-католицького чоловічого монастиря» від 24 червня 1950 р.: «Гошівський монастир, як один з найбільш реакційних і впливових монастирів ордена «Василіан» в Західних областях України, неодноразово відкрито виступав з наклепом на адрес Радянської влади і комуністичної партії. Згідно наявних в області документальних даних встановлено, що Гошівський чоловічий монастир був використаний у ворожих антирадянських діях підпіллям ОУН»⁵¹. До антирадянської діяльності ченців радянська влада зараховувала видання часопису «Місіонер», публікації у газеті «Нова Зоря» та журналі «Добрий Пастир», організації товариств «Апостольства молитви», «Марійської дружини». Також засуджували монахів за те, що вони «являються переконаними католиками, вірними Ватикану і Папі Римському»⁵². У звинувачення була включена допомога монахів українським повстанцям, а саме: Бунтареві (Долішній (ім'я невідоме), референт проводу ОУН у Болахівському районі), Тарасові (Тарас Витвицький), Зиновію (керівник проводу ОУН у Болахівському районі), Беркутові (Василь Кіс), Енею (Володимир Нечай). Під час військових операцій радянські спецслужби поблизу монастиря виявили декілька бункерів⁵³.

Представників греко-католицького духовництва і монашества сталінський режим, як правило, засуджував за політичною статтею 54-ю Кримінального кодексу УРСР: «За зраду Батьківщини, тобто за дії, вчинені громадянами Союзу РСР на шкоду воєнній моці Союзу РСР» (ст. 54-1 «а»); «За пропаганду або агітацію, яка полягає в заклик до повалення, підризу або послаблення радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів» (ст. 54-10); «Участь у контрреволюційній організації» (ст. 54-11). Вироки були суворими, коливалися від восьми до 25 років, часто з позбавленням громадянських прав на три – п'ять років і з конфіскацією майна. Так, отців Мар'яна Повха та Павла Розкіпа 25 липня 1950 р. було засуджено на 25 років виправно-трудоих таборів (далі – ВТТ), о. Б. Городиського, о. М. Шабана, о. І. Янтуха і брата А. Качмара – на десять років у ВТТ⁵⁴. Настоятеля о. Макарія Греня військовий трибунал 2 вересня 1950 р. засудив до 25-ти років ВТТ⁵⁵.

Отже, 27 березня 1950 р. чернеча обитель на Ясній Горі припинила своє існування. Гошівський монастир був останнім із чоловічих монастирів ГКЦ, які впродовж 1946–1950 рр. закрила радянська влада. Фундаментом жорсткої антицерковної політики комуністичного режиму були передусім політичні мотиви, а найважливішою перешкодою для дальшого існування василіанських монастирів став їхній опір «воз'єднанню» з Російською православною церквою та спротив радянзації західноукраїнських земель. Ченців було арештовано і засуджено до різних термінів покарання, а монастирські будівлі разом з храмом передано обласному відділу освіти. Ув'язнені монахи для радянської влади вважалися «ворогами народу», в той час як для Церкви вони стали символом стійкості та витривалості у вірі.

⁵⁰ Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу, 260.

⁵¹ *Ibid.*, 261–263.

⁵² *Ibid.*, 263–270.

⁵³ *Ibid.*, 263–270.

⁵⁴ *Реабілітовані історією Івано-Франківська область. Долинський, Калузький, Рожнятівський райони*, (Івано-Франківськ: Місто «НВ», 2002), 99, 178, 183, 217, 226.

⁵⁵ *Ibid.*, 103.

LIQUIDATION OF TRANSFIGURATION BASILIAN MONASTERY OF HOSHIV BY THE SOVIET UNION IN THE SECOND HALF OF THE 1940s.

OLHA MASLIJ

Ivano-Frankivsk St. Johannes Chrysostomus Theological University,
Institute of Church History
street Harbarska, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

SUMMARY

For a few centuries the community of the Order of St Basil the Great was the only monastic association of the Greek-Catholic Church, that played an important role not only in cultural and public life of the Ukrainian, but also Belarussian, Lithuanian, Polish and other people. The whole network of temples, schools, printing-houses belonged to the community. One of the monasteries connected with the community of the Order of St Basil the Great is Transfiguration Basilian Monastery of Hoshiv that dates to 1509.

The monastery situated on the hill Yasna Hora played an important role in the religious life of Western Ukraine due to activity of the Basilian monks and due to an icon of the Holy Mother of God (Virgin Mary of Hoshiv) visited annually by thousands of pilgrims. But at the beginning of the World War II the situation changed dramatically: the monastery suffered extensive damage because of fierce fighting in 1944, and was closed down, or “liquidated,” by the Soviet Union authorities.

The aim of the article is to investigate the reasons for closing down the Monastery of Hoshiv, to analyze the stages of liquidation of monastic dwelling and expose the measure of responsibility of the monks who were arrested for belonging to the Greek-Catholic Church.

Liquidation of Transfiguration Basilian Monastery of Hoshiv by the Soviet Union in the second half of the 1940s was done gradually. Collecting information about the monasteries and the quantity of monks in 1945 became the first stage of banning Basilians’s activity on the territory of Stanislaviv region.

The second stage of the liquidation of monkhood was joining together the Basilian monasteries on the territory of Stanislaviv region. The monastery on the hill Yasna Hora became the center of this process. At the end of the March of 1946 the plan about the moving of the monks and joining the monasteries of the Greek-Catholic Church in Stanislaviv region was implemented. The aim of the first stage of this plan was to move all the monks to the monastery of Hoshiv. The second stage was aimed at sending all monks to their relatives or to the houses for elderly people.

In the autumn of 1949 an irreversible process of Hoshiv monastery liquidation began. In November the order № 1101 ‘About closing down the monastery of the Greek-Catholic Church of the Order of St Basil the Great which is situated in the village of Hoshiv in Bolehiv district, Stanislaviv region and about the use of its buildings’ was signed.

The beginning of the liquidation was signaled by the arrest of the father superior Makariy (Mykhaylo) Hrenia on the 11th of January, 1950. All the other monks, namely father M.Povkh, father P.Rozkip, father S.Horodyskyi, father M.Shaban, father I.Yantukh and brother A.Kachmar were arrested on March 27, 1950.

During the arrest of the monks ‘The Description Church Property Act № 2’ was created. After a few months namely on the 1st of June, 1950 all the belongings of the monastery together with the icon of the Holy Mother of God (Virgin Mary of Hoshiv) were confiscated and given to Office of the Ministry of State Security in Stanislav region. The icon of the Virgin Mary of Hoshiv was transferred to some unknown place by the Soviet Union representatives and was considered to be lost.

Thus on March 27, 1950 the monastery on the hill Yasna Hora ceased to exist. The monastery of Hoshiv was the last men’s monastery of the Greek-Catholic Church closed during the period of 1946 ? 1950 by the Soviet Union. The reasons for anti-church policy of the communist regime were primarily political, and the most important obstacle to the continued existence of the Basilians’ monasteries was their resistance to «reunification» with the Russian Orthodox Church and the opposition to the Sovietization of Western Ukrainian lands. The monks were arrested and sentenced to different terms of punishment. The prisoned monks were considered to be the enemies of the people for the Soviet Power, while for the Church they became a symbol of stability and endurance in the faith.

Key words: Basilians, monastery of Hoshiv, liquidation, repression, Greek-Catholic Church, monks.

REFERENCES

- Andrukhiv, Igor. Queen of the Carpathian region. Ivano-Frankivsk, 2002. (in Ukrainian).
- Andrukhiv, Igor, and Kamiansky, Petro. *Socio-political and religious processes in Stanislav region in the late 30's - 50's of the twentieth century. Historical and political analysis*. Ivano-Frankivsk: Nova Zorya, 2005. (in Ukrainian).
- Bociurkiv, Bogdan. *Ukrainian Greek Catholic Church and Soviet State (1939–1989)*. Lviv: Publishing House: Ukrainian Catholic University, 2005. (in Ukrainian).
- Borys, Mykhailo. *Glow of Clear Mountain*. Ivano-Frankivsk, 1993. (in Ukrainian).
- Dyrda, Marco, OSBM. *Yasnaya Gora in Hoshiv*. New York, 1972. (in Ukrainian).
- Directives and instructional letters from the Council for the Russian Orthodox Church under the Council of Ministers of the USSR and control over the activities of the Orthodox Church. Information about the ministers of religious worship, January 17 – October 2, 1946, State Archives of Ivano-Frankivsk oblast (hereinafter – DAIFO), Fund R. – 388, Series 1, File 4. (in Ukrainian).
- Directives of the Council for Religious Affairs of the Council of Ministers of the USSR on the Issues of Religious Cults, February 14, 1947 – December 6, 1947, DAIFO, Fund R. – 388, Series 2, File 5. (in Ukrainian).
- Glystyik, Yaroslav, and Turiy, Oleg. “Greek Catholic Monasticism in the Religious Life of Ukraine, 1939 - 2001,” *Ark: Scientific Book on Church History, Institute of Church History*. Lviv Theological Academy, no. 3, (2001): 360–376. (in Ukrainian).
- Gren, Macariy, OSBM. “Praise the Lord, for good, because his mercy is eternal (On the occasion of the 90th anniversary of life)” *Missionary*, no. 4, (April 1998), 23. (in Ukrainian).
- Ivano-Frankivsk region rehabilitated. Dolinsky, Kalush and Rozhnyativsky districts. Ivano-Frankivsk: The city of “NV”, 2002. (in Ukrainian).
- Materials and correspondence about the activity of the religious cults of the region, January 1, 1950 – July 27, 1950, DAIFO, Fund R. – 388, Series 1, File 10. (in Ukrainian).
- Materials on the use of the premises of the former male monastery in the village. Goshiv, Bolekhiv district, September 3, 1949 – October 26, 1950, DAIFO, Fund R. – 389, Series 2, File 73. (in Ukrainian).
- Materials on the use of the premises of the former male monastery in the village. Goshiv, Bolekhiv district, September 3, 1949 – October 26, 1950, DAIFO, Fund R. – 389, Series 2, File 73. (in Ukrainian).
- The case of prosecution of Povchy I.I., Roskipa P.S., Gorodissky I.I., Shaban M.N., Yantucha J. M. and Kachmar A. G. UMBB Stanislav, 1950, Branch State Archive Security Service of Ukraine in Ivano-Frankivsk (hereinafter referred to as the State Tax Administration), Fund 5, Series 1, File 14824. (in Ukrainian).
- The Constitution (Basic Law) of the Union of Soviet Socialist Republics. Approved by the decision of the Extraordinary VIII Congress of Soviets of the Union of Soviet Socialist Republics of December 5, 1936, Moscow, 1936. (in Ukrainian).
- Unholy Church. The asceticism of the Greek Catholics of Ukraine in the struggle for faith and the state, Kyiv: Dnipro, 2001. (in Ukrainian).
- Yantuch, Ignatyi (1918 AD), wrote “Bureau of Postulations and Mission of the UGCC”. Rome, January 23, 1993. (in Ukrainian).